

Nr 401

Av herr **Eliasson** i Stockholm, om en översyn av åtalsreglerna.

Åtalsreglerna äro enligt svensk rätt i princip utformade efter den s. k. legalitetsprincipen med skyldighet för åklagaren att väcka åtal då brott föreligger och utan möjlighet för honom att underlåta åtal. Här bortses från det undantag som bl. a. ligger i reglerna om åtalseftergift i vissa klart avgränsade fall. Fördelarna av legalitetsprincipen framför en diskretionär åtalsbedömning äro givetvis bättre garantier för uniformitet i bedömandet och över huvud bättre tillgodosedda rättssäkerhetssynpunkter.

Då det gäller att avgöra om ett åtalsärende på grund av brister i bevisningen skall skrivas av eller leda till åtal råder i någon mån tveksamhet om vad som är gällande rätts ståndpunkt. Godtager man emellertid vad som får anses vara den förhärskande tolkningssynpunkten synas dessa regler så utformade att ett avsteg från legalitetsprincipen föreligger genom att man lämnat ett onödigt stort utrymme för ett diskretionärt bedömande av åtalsärendet.

I fråga om rätten att åtala stadgas i 13 kap. 6 § strafflagen straff för den allmänne åklagare, som väcker åtal utan att ha sannolika skäl. Enligt kommentaren till ifrågavarande lagrum menas med sannolika skäl, att det är minst lika stor sannolikhet att den tilltalade blir fälld som att han blir frikänd. Beträffande åtalsrätten får man alltså indirekt genom detta lagstadgande ledning för vilket mått av bevisning, som måste föreligga för att en åklagare skall ha rätt att väcka åtal. Angående omfattningen av plikten att åtala finnes däremot inga uttryckliga lagregler. Lagrådet har vid behandling av ändrad lagstiftning om fosterfördrivningsbrott uttalat att åklagaren vore pliktig att åtala »så snart sannolika skäl föreligger att den misstänkte gjort sig skyldig till brott». En så vidlyftig allmän åtalsplikt har också professor Strahl ansett föreligga. I handboken »Om påföljder för brott» skriver Strahl: »I princip anses sedan länge åklagarens åtalsplikt vara lika omfattande som hans åtalsrätt». I processlagberedningens kommentar till 20 kap. 6 § rättegångsbalken framhålles emellertid, att skyldighet att åtala inträder »först då åklagaren på objektiva grunder kunde motse den misstänktes sakfällande. Åklagaren kunde ej anses skyldig att väcka åtal, så snart blott sannolika skäl mot den misstänkte föreläge». Som professor Olivecrona i »Rättegången i brottmål

enligt rättegångsbalken» framhåller torde man icke få tolka lagrådets uttalande såsom avseende någon åtalsplikt av vidare innebörd än som angives i citerade uttalande i kommentaren till rättegångsbalken. Olivecrona fastslår också såsom sin mening att någon överensstämmelse icke föreligger mellan åtalsrätt och åtalsplikt. Denna mening torde också delas av professor Ekelöf. Liknande uppfattning har även kommit till uttryck hos riksåklagaren i »Brottets beivrande».

Frånsett att det givetvis i det enskilda fallet kan vara svårt att avgöra när sannolika skäl föreligga eller ej finnes alltså, om man accepterar den mera allmänt godtagna tolkningen av omfattningen av åtalsplikten, ett stort område där det överlämnas åt den enskilde åklagarens individuella uppfattning att avgöra om åtal skall väckas eller ej. Lekmannamässigt kanske man skulle kunna uttrycka saken så, att medan åklagaren har rätt att åtala då det är minst 50 % sannolikhet för att den misstänkte är skyldig har han plikt att åtala endast om bevisningen är uppemot 100 %, och i gränsområdet mellan dessa motpoler kan han lagenligt göra som han vill. Den omständigheten att det av naturliga skäl kan vara svårt att angiva vilket mått av bevisning som skall krävas för åtalsrätt respektive åtalsplikt och att det kan erbjuda vanskliga tolkningsfrågor att i det enskilda fallet avgöra när föreskrivet bevisläge föreligger motiverar icke att reglerna äro så utformade att de lämna större utrymme för ett individuellt bedömande än som oundgängligen är nödvändigt. Genom att viss lucka föreligger mellan rätten till åtal och plikten till åtal har frågan om den misstänkte blir åtalad eller ej onödigt överlämnats till sluppen genom att frågan kan bliva beroende på om ärendet kommer till en åklagare, som kanske regelmässigt brukar åtala då han har rätt därtill eller till en åklagare, som bedriver en »snäv» åtalsverksamhet och åtalar först då han har plikt att åtala.

Onödigt åtal kan för den misstänkte få ödesdiga konsekvenser. Även onödig avskrivning kan leda till allvarliga nackdelar ur kriminalpolitisk synpunkt både genom att det ofta gynnar den mest kvalificerade brottsligheten och genom att de som lidit skada genom brottet icke få sin rätt tillgodosedd. Visserligen kan en avskrivning dragas under överprövande myndighets prövning, men i överväldigande antalet fall avgöres ärendet av åklagaren som första och sista instans.

Hur åtalsreglerna skola utformas kan givetvis bliva föremål för delade meningar. Man kan fastslå att åtalsplikt skall föreligga redan vid sannolika skäl. Man kan tänka sig denna lösning i kombination med skyldighet för rätten att på handlingarna pröva om åtalet är väckt på sannolika skäl (jämför rättens prövning av sannolika skäl vid häktning, där åtgärden tidigare prövats av åklagaren ensam). Även om man skulle tänka sig att flytta gränsen för åtalsrätten till nuvarande gräns för åtalsplikten skulle större garantier för uniformitet åstadkommas. Man kunde då kanske tänka

sig denna regel med vissa klart angivna undantagsfall, vid vilka man skulle nöja sig med mindre bevisning, t ex. då saken vore ur allmän synpunkt påkallad att den underställes rättens prövning, att det gäller större ekonomiskt värde, att det gäller särskilt grovt brott o. s. v. I vilket fall som helst synas åtalsreglerna säkrare och bättre än nu kunna utformas, varvid en målsättning synes vara att omfattningen av rätten att åtala bör sammanfalla med plikten att åtala.

Med stöd av vad som ovan angivits hemställas,

att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om utredning rörande översyn av åtalsreglerna.

Stockholm den 26 januari 1957

Lennart Eliasson